

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia
Oficina de Comunicació

Arqueologia a l'exili

2019

En
directe

EL
NACIONAL
.CAT

EXPOSICIONS

"Arqueologia a l'exili": el Museu d'Arqueologia reivindica el seu passat

Gustau Nerín

Foto: Fotos cedides pel Museu d'Arqueologia de Catalunya

Barcelona. Dimecres, 24 d'abril de 2019

El Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) no figura a la primera divisió dels museus de Barcelona, i el seu director, Josèp Boya, n'és conscient. Per això ha posat en marxa una sèrie de projectes destinats a reforçar les seves capacitats. Però també ha volgut posar de manifest els valors d'aquesta instal·lació museística tot explorant-ne la seva història. En aquesta línia, avui s'ha presentat a la premsa l'exposició *El Museu d'Arqueologia de Catalunya i la Guerra Civil Espanyola (1936-1939)*, que en realitat és un repàs als primers anys d'història del museu. L'exposició, que ha estat realitzada amb la col·laboració del Memorial Democràtic de la Generalitat, es podrà veure fins el 6 d'octubre i ha estat comissariada per Àngels Casanovas, conservadora del MAC.

Temps difícils

El centre d'aquesta exposició és la tasca de salvament del patrimoni català desencadenada pel Museu durant els anys de la guerra civil, quan tot just s'havia acabat de fundar. Josèp Boya ha volgut recordar que el Museu no només va custodiar els seus propis fons, sinó que va intentar cobrir el patrimoni de tot el país i va evitar que es produïssin destruccions massives, especialment en els confusos dies de la caiguda de Catalunya, a principis de l'any 1939. En el fons, l'exposició també vol ser un homenatge a Pere Bosch i Gimpera, que va ser difamat durant el

franquisme, i al seu equip del Museu, que no va deixar de treballar durant la guerra a desgrat de les condicions desfavorables.

La creació d'un museu disputat

El Museu Arqueològic de Barcelona (com es deia a l'època) va ser inaugurat el 1935 al Palau de les Arts Gràfiques de Montjuïc, que havia estat usat per a l'Exposició Internacional de 1929. No va poder-hi ser present el president Companys ni el conseller de Cultura Ventura Gassol, promotors de la iniciativa: ambdós eren empresonats per la seva participació en l'aixecament independentista del 6 d'octubre de 1934. El Museu Arqueològic era una instal·lació molt moderna per a l'època, on hi havia instal·lacions museogràfiques molt avançades. El Museu va ser una iniciativa conjunta de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona, que van crear un patronat per gestionar-lo amb la col·laboració de la Universitat de Barcelona i de l'Institut d'Estudis Catalans. Dos figures van ser decisives per a la creació d'aquesta institució: Ventura Gassol i el doctor Bosch i Gimpera. Els fons del museu van sortir del Museu d'Art i Arqueologia que hi havia a la Ciutadella i també del Museu Provincial situat a la Capella de Santa Àgata, al Palau del Rei (algunes peces havien estat recollides ja al segle XVIII per l'Acadèmia dels Desconfiats i per l'Acadèmia de Bones Lletres).

Obres de condicionament del Palau de les Arts Gràfiques com a seu del Museu d'Arqueologia. Moment de la construcció del sepulcre turriforme a la sala dels monuments funeraris. Sala XXXII.1934. Foto Josep Gudiol. Arxiu Mas (IAAH).

Voluntat pionera

Bosch i Gimpera, que havia estudiat a Alemanya, volia crear un museu modèlic. Pretenia que coordinés l'activitat arqueològica de tot Catalunya (i fins i tot dels Països Catalans) i que alhora servís per

divulgar el passat de forma molt visual. Volia promoure la investigació, amb un programa sistemàtic d'excavacions. Va formar un sòlid equip científic amb gent procedent de l'Institut d'Estudis Catalans, com Josep de Calassanç Serra i Ràfols (pare de les historiadores Blanca i Eva Serra) i Josep Colominas; més tard serien anomenats "L'Escola de Barcelona". Ni tan sols l'esclat de la guerra va aconseguir enderrocar aquest projecte.

Treballar a la contra

Amb l'esclat de la guerra, el patrimoni artístic i cultural català va patir nombroses destruccions (especialment, amb la destrucció de temples i edificis religiosos, però també amb el saqueig de propietats particulars). La Generalitat va intentar salvaguardar tots aquests béns. Molts d'ells van ser dipositats al Museu d'Arqueologia, i alguns van ser restaurats als seus tallers. Fins i tot hi havia una xarxa de responsables territorials de patrimoni que, sense pagament de cap mena, tractaven de localitzar les peces en perill i de traslladar-les a lloc segur. Però ben aviat els bombardejos començarien a amenaçar les activitats: part del patrimoni es va haver d'embalar i de protegir amb sacs de terra (al veí Palau de l'Agricultura s'hi va instal·lar un polvorí, la qual cosa agreujava el risc d'explosió). Inclús el jaciment d'Empúries va patir les conseqüències de la militarització i a mitja guerra es van haver de paralitzar les excavacions...

Sala Funerària del MAC. Dins el sepulcre turriforme s'hi dipositaren les caixes amb els objectes retirats de les vitrines. A banda i banda del sepulcre turriforme s'hi aprecien els dos sarcòfags de marbre protegits per sacs de sorra. c. 1938. Foto Ramírez Dagarra (atrib.). (MAC. AHF)

L'exili artístic

Davant la imminent caiguda de Catalunya en mans franquistes, el Museu va decidir traslladar els materials dipositats als seus dipòsits. Els van desplaçar cap a magatzems situats en llocs rurals poc amenaçats prop de la frontera francesa. I a principis de febrer de 1939, en plena allau de la retirada, es va decidir creuar la frontera amb totes aquestes peces. 70 camions van traslladar tots els béns fins a la frontera, i d'allà van ser transportats a Ginebra, sota la custòdia de la Societat de Nacions (Boya destaca que la guerra civil espanyola va ser la primera ocasió en que la comunitat internacional es va preocupar per la possibilitat de la pèrdua de patrimoni cultural). Més tard, les peces arqueològiques serien reclamades pel govern de Franco i retornarien a Catalunya via Madrid.

Descàrrega d'obres d'art a Can Descals de Darnius. (IEC. Fons Joan Subias Galter).

Museu escapçat

El franquisme volia tornar a posar en marxa el Museu d'Arqueologia, reconvertit en "provincial" i posat sota la tutela de la Diputació de Barcelona, però Bosch i Gimpera s'havia exiliat i els membres del seu equip que no havien marxat eren sospitosos de no ser "afectes al règim". Va ser nomenat director del centre Martín Almagro, un jove falangista que havia arribat a Barcelona com a alferes de les tropes d'ocupació. Almagro va preservar l'equip de Bosch, per poder posar en marxa el museu molt ràpid, però va menystenir les seves capacitats professionals i va frenar la seva promoció. Paral·lelament el règim es va encarregar de difamar Bosch i Gimpera, tot acusant-lo d'endur-se peces d'or del museu a l'exili. Boya assegura que els registres del museu són clars i que l'acusació era "una infàmia". Al gran arqueòleg català li quedava una llarga i molt reconeguda carrera professional a Mèxic. Mai no tornaria a Catalunya.

Una gran història

L'epopeia del salvament del patrimoni arqueològic català té ingredients de pel·lícula d'espies: intrigues governamentals, disputes entre científics, bombardejos, secrets, persecució política... Per desgràcia, la història no és excessivament visual i hi ha dificultats per a transmetre-la mitjançant una exposició (no hi ha peces espectacular més enllà de les grans fotos). I, malgrat tot, la història del Museu d'Arqueologia té un gran interès, perquè, en el fons, exemplifica les dificultats patides pel conjunt de la cultura catalana durant els difícils anys de la guerra civil i, alhora, recupera aquelles grans figures de la intel·lectualitat catalana, com Bosch i Gimpera, que van intentar construir una cultura catalana de valor universal.

Foto de portada: Interior del Museu d'Arqueologia de Catalunya amb els sacs de terra protegint l'escultura de la sala d'Inscripcions Commemoratives. Finals de 1937- principis de 1938 Foto Ramírez Sagarra (atrib) (MAC.AHF).

CATALUÑA

En 1938 dentro del sepulcro se colocaron objetos para protegerlos y los sarcófagos se taparon con sacos. / MAC.AHF

Arqueología exiliada

Una muestra en el MAC rememora la titánica operación realizada por la Generalitat para salvar las colecciones arqueológicas en 1938

JOSÉ ÁNGEL MONTAÑÉS, **Barcelona**

Cuando se habla del trabajo para salvaguardar el arte y el patrimonio tras el estallido de la Guerra Civil española se recuerda la epopeya que representó trasladar gran parte de los tesoros del Museo del Prado y de centros como la Academia de la Historia fuera del país. También de la actuación de la Generalitat por hacer lo propio con el patrimonio catalán conservado en centros como el Museo de Arte de Cataluña reunido en el Palau Nacional para evitar el pillaje que desencadenó el alzamiento del 18 de julio; unas acciones protagonizadas por auténticos *The monuments men* patrios. Pero es menos conocido que el patrimonio arqueológico depositado en el Museo Arqueológico de Cataluña —las colecciones propias y el material incautado a particulares para poner freno al saqueo del momento—, corrió una suerte paralela. Para explicar este periodo el Museo de Arqueología de Cataluña (MAC) ha inaugurado la exposición *Arqueologia al exili*. El Mu-

seo de *Arqueologia de Catalunya i la Guerra civil Espanyola (1936-1939)* en la que se realiza un recorrido por los tres años en los que el museo, como todo el país, vivió en estado de excepción que se prolongó luego durante más de 40 años de dictadura franquista.

Con una museografía que intenta llevar al visitante el periodo en el que este edificio de Montjuïc tuvo que protegerse con sacos de tierra cubriendo parte de las enormes piezas, como los sarcófagos romanos o la estatua del Esculapio recuperado en la ciudad grecorromana de Empúries en 1909, la comisaria de la muestra, Àngels Casanovas, una de las conservadoras de MAC, y su director, Jusep Boya, explican cómo Pere Bosch i Gimpera, responsable en 1937, mandó retirar los objetos y materiales expuestos y proteger *in situ* los que no podían trasladarse a un lugar más seguro en previsión de los efectos de los bombardeos. “Unos se cubrieron con sacos de arena y otros se embalaron en cajas y se depositaron en refugios

improvisados que se crearon dentro del edificio, como al que se accedía por la sala de Empúries”, explica Casanovas, mientras señala una enorme foto en la que se ve el túnel entre las cajas que se han colocado que recuerdan las que entonces se utilizaron.

Escondidos

En marzo de 1938, tras un bombardeo que impactó en el vecino Palau de la Agricultura, se decidió evacuar todos los materiales en 200 cajas camino del Mas Perxés de Agullana (Alt Empordà), cerca de la frontera, dejando todo lo que no se podía mover y algunos materiales escondidos en construcciones como el columbario, la cripta y el sepulcro romano. En este depósito también fueron a parar colecciones arqueológicas de Tarragona y Girona y piezas artísticas como las procedentes de la catedral de Barcelona. “Tras el pacto de Figueras que se firmó entre el Gobierno de la República y la Sociedad de Naciones en febrero de 1939, comenzó el traslado en

“Fue un error absoluto llevarse el Esculapio”

Jusep Boya lleva siete meses al frente del MAC, desde que fuera apartado de la Direcció General de Arxius i Patrimoni. Pero conoce bien éste y todos los museos catalanes, ya que fue el impulsor del Pla de Museus de la Generalitat. “Se ha perdido el sentido de museo nacional. Quiero recuperar los ejes fundacionales de Bosch i Gimpera: investigación científica, dimensión nacional y vocación pública; unos elementos de modernidad vigentes, junto con la vocación de abrirse al iberismo y al Mediterráneo y no cerrarse a la Cataluña administrativa”, Boya, que impulsa un plan estratégico para finales de este año, explica que su idea es: “reflotar el museo al nivel de 1932”. “El MAC tiene que frenar los impulsos de *sijenidad*; cada 15 días recibo reclamaciones de alcaldes que piden piezas. Se dejan si hay un proyecto cultural, una solvencia técnica detrás y si no son piezas claves del museo”. Preguntado por la devolución del Esculapio a la subse de Empúries en 2007 dice categórico: “Fue un error absoluto. Esta museografía se hizo para la escultura. El museo ha de ser coherente con su historia. También perdió la Venus de Badalona. Ha sufrido una sangría que se ha de parar”. Pero asegura que no hará nada para que regrese: “Yo asumo la historia”.

El MAC tiene que convocar un concurso para la plaza de director. Pese a eso, Boya trabaja en tres exposiciones para los próximos años: sobre arte rupestre levantino, colonización griega en occidente y una revisión sobre cultura íbera. El MAC cuenta con un presupuesto de 4,9 millones de euros; de los que 200.000 son para programación.

71 camiones camino de Francia y de ahí, en tren, a Ginebra”, explica la comisaria.

La exposición, que ocupa todo el anillo central del museo, donde está desde 2007 el facsímil del Esculapio, prosigue con el periodo tras la guerra que comienza con las depuraciones de los funcionarios, el exilio a México del último director y *factórum* de la arqueología catalana, Pere Bosch i Gimpera, y el nombramiento de Martín Almagro como nuevo responsable del museo, que comenzó a recuperar los materiales que habían salido. “Viajaron, vía Irún, a Madrid y luego, en camiones prestados por el Ayuntamiento de Barcelona, llegando a la ciudad en mayo de 1939”. Cuando el museo reabre el 3 de agosto de 1939 se indica que todo el material había sido recuperado. Almagro, que estuvo hasta 1962 al frente del museo, se opuso a la devolución retorno de muchas colecciones a sus propietarios, como en el caso de la escritora Caterina Albert “obtenidos de Empúries ya que era una de los muchos propietarios de los terrenos donde está el yacimiento”, señala Casanovas. También de las piezas de la catedral. Almagro y estos propietarios y sus herederos estuvieron en litigio por estos materiales hasta 1971.

“La exposición sirve recuperar la memoria de un periodo y el trabajo anónimo de personas olvidadas”, remarca el director Boya. Como el de las hermanas Adela y Sofía Ramon, secretarias del museo que marcharon al exilio con Bosch Gimpera; conservadores como Josep Colominas, Albert del Castillo, Joan Amades y Josep de C. Serra i Rafols, cuya hija Blanca recordaba ayer a su padre y lo difícil que fue seguir trabajando bajo el nuevo régimen: “Ni él ni nadie fue despedido, pero Almagro retenía las cartas para que él y los otros conservadores no viajaran al extranjero como hacían antes”, explica, mientras sostiene una carta escrita el 14 de septiembre de 1938, desde el frente, por el joven peón del museo Lluís Sallés: “Ahora entiendo cómo vivían los hombres de la prehistoria, después de vivir dentro de una cueva durante meses”. A todos se les rendirá homenaje en junio en un acto impulsado por Memorial Democràtic.

De Jimmy Choo a la pelota vasca

MAR ROCABERT, **Barcelona**

En la segunda jornada de la feria Valmont Barcelona Bridal Week, el maestro zapatero Jimmy Choo aseguró que sus diseños para la firma The Atelier están inspirados en artistas como Picasso, Dalí o Miró. Desde que diseña moda nupcial, para él era “un sueño” venir a Barcelona. Aunque lleva pocos años en este sector, apenas dos en esta firma de Malasia, el diseñador presentó una colección para el 2020 que se llevó muchos aplausos por mezclar con armonía el lujo y la sencillez. Por el recinto Montjuïc de Fira Barcelona, participan 35 marcas, de las cuales el 74% son internacionales. Por la pasarela se verán firmas

como Marchesa, protagonista esta noche de la Barcelona Bridal Night, o Carlo Pignatelli, y locales como Rosa Clará, YolanCris, Cristina Tamborero o Jesús Peyró, además del tradicional desfile de cierre de Pronovias.

Los focos se pusieron ayer sobre Sophie et Voilà, una firma vasca que arriesga con una novia sencilla y revolucionaria. Orgullosa de sus orígenes, Sofía Arribas lo ha apostado todo a la pelota vasca, con una colección que da juego al negro. Sus diseños son válidos para muchos contextos. Los bolsos esféricos, como la misma pelota, fueron el broche de una colección con una nueva marcha nupcial.

Un diseño de The Atelier. / BARCELONA BRIDAL WEEK

eP Coses de la vida GRAN BARCELONA

La història d'una entitat de referència

MUSEU D'ARQUEOLOGIA DE CATALUNYA

La sala d'art romà poc després d'obrir-se al públic, el 1935.

Els sacs de sorra que protegien l'Esculapi d'Empúries.

Una rèplica de l'Esculapi rep els visitants de l'exposició.

El viatge d'anar i tornar de l'Esculapi d'Empúries durant la guerra civil

El Museu d'Arqueologia es reivindica amb una exposició dels orígens i la singularitat de la sala

El centre es va inaugurar poc abans de la contesa i les col·leccions van acabar evacuades a Ginebra

NATÀLIA FARRÉ
BARCELONA

«Van ser quatre o cinc dies vitals, en els quals va estar a punt de desaparèixer la memòria arqueològica del país». Els dies en qüestió van ser del 4 al 9 de febrer del 39. I la memòria en perill no només va ser l'arqueològica sinó també l'artística. Fa 80 anys tot el patrimoni català (i espanyol) va travessar la frontera camí a l'exili, a Ginebra. Els nacionals anaven guanyant terreny i el Govern republicà temia per la integritat de les peces. Així que un comboi de 71 camions, carregat amb obres de tot arreu, des de *Las Meninas* fins a l'Esculapi d'Empúries, i comandat per

l'alferes Alexandre Blasi, va entrar en terreny francès. Ho va fer juntament amb milers de refugiats que també fugien, sota un temps inclement i esquivant una forta pluja de bombes i adversitats diverses. Allà hi ha el camió que no va poder coronar el coll de Lli –entre la Vajol (Alt Empordà) i Morellàs (França)– i que va obligar a transportar el seu contingut a través de la frontera a pes. Va ser una gesta heroica, d'aquí la contundent frase de Jusep Boya, director del Museu d'Arqueologia de Catalunya.

La història ha sigut explicada en diverses ocasions. Una exposició del Prado, el 2003, ja posava el focus en el tema; i el 2014, ho va fer el monestir de Pedralbes. Ara, el centre de

Folch i Torres i Bosch i Gimpera **volien ubicar l'art romà** de la Ciutadella a les seves institucions, i va guanyar el segon

Montjuïc reivindica la seva part del relat, amb punts comuns, com l'evacuació de les peces arqueològiques en dipòsits a prop de la frontera i la seva posterior marxa a Ginebra; i aspectes divergents, com l'oposició per part de la Generalitat a exiliar el patrimoni. El conseller de Cultura del moment, Carles Pi i Sunyer, va arribar a escriure una carta als comandaments franquistes indicant la situació exacta dels dipòsits de les peces catalanes tretes de Barcelona (on durant la contesa havien arribat provinents de tot Catalunya per a la seva preservació), així com demanant la seva conservació i bon tracte.

Però el Govern de Juan Negrín, que havia subscrit l'Acord de Figue-

res, es va imposar. El 3 de febrer del 39, directors de museus europeus i nord-americans es van reunir al castell empordanès per proposar a la República posar sota custòdia de la Nations Unides el tresor artístic espanyol (i català). I així es va fer. Part del relat propi és també l'excavació d'un túnel a l'interior del Museu Arqueologia i la fortificació i instal·lació de bateries antiaèries a les ruïnes d'Empúries.

AL COSTAT D'UN POLVORI // Es necessitava sorra per omplir els sacs que, en els primers moments de la guerra, van protegir les obres in situ, per això es va fer el túnel, que no va servir per amagar les peces, massa humitat, però sí per protegir els empleats du-

JOAN CORTADELLAS

rant els bombardejos a què l'aviació italiana va sotmetre Barcelona. Les grans obres, en mida i qualitat – com l'Esculapi o els mosaics del Circ i de les Tres Gràcies– no es van moure de lloc però es van sepultar sota sacs de sorra; la resta de les peces es van treure de les vitrines i es van situar en refugis improvisats dins del mateix museu (el columbari, la cripta i el sepulcre romans), que, al seu torn, també, es van cobrir amb sacs.

Va ser així fins que la situació es va fer insostenible i el pròxim Palau de l'Agricultura es va convertir en polvorí. De manera que la majoria de les peces van acabar partint cap a dipòsits ubicats a prop de la frontera. En el cas de les obres arqueològiques, el destí va ser el Mas Perxés de l'Agullana. En el que va ser Palau d'Arts Gràfiques durant l'Exposició Internacional del 1929 i des del 1935 era Museu d'Arqueologia, va quedar la biblioteca; i a Agullana, al final de la guerra, el cos de l'exèrcit franquista que s'ocupava del patrimoni va trobar algunes peces que no es van exiliar, possiblement per falta d'espai i temps per carregar els camions. Entre aquestes, les 400 caixes que acollien el Repertori Iconogràfic d'Espanya, un inventari únic sobre el patrimoni del país.

Les obres emmagatzemades a Su-

issa van acabar tornant, entre el maig i el juny del 39, i el museu va canviar de director i de nom. Un alferes i falangista de pro, Martín Almagro, va ser nomenat responsable en substitució de Pere Bosch Gimpera, factòtum de la creació del museu i pare de l'arqueologia catalana. Almagro va esborrar tota empremta del rol nacional català que la Generalitat republicana havia atorgat al centre i va rebatejar la institució com a Museu Arqueològic de Barcelona. Va mantenir el personal, però abans els va sotmetre a un vergonyós procés de depuració.

LLUÍS COMPANYS, A LA PRESÓ // Aquest és el trist final de la història del centre durant la guerra i de l'exposició *Arqueologia a l'exili*, que comença amb la creació del museu i amb un clar objectiu: «La societat i l'Administració han perdut la consciència de la importància d'aquest museu, la seva significació històrica i el valor de les seves col·leccions. Així que, per tornar a situar-nos, és important explicar d'on venim i qui érem», explica Boya.

Les dates li van la mar de bé, ja que el museu es va inaugurar pocs anys abans de la guerra, el

Durant els bombardejos, es **va excavar un túnel a l'edifici** per treure sorra i protegir les peces 'in situ'

novembre del 1935. I ho va fer amb el president de la Generalitat, Lluís Companys, empresonat per proclamar l'Estat Català.

Tot i que la idea de la creació del museu és anterior, quan als anys 20 es veu la necessitat de separar les dues col·leccions del Museu d'Art i Arqueologia de la Ciutadella. La divisió es va fer el 1932 i no es va fer sense certs freds entre els dos caps visibles de cada col·lecció. Joaquim Folch i Torres i Bosch i Gimpera. El primer volia l'art romà per al futur Museu Nacional d'Art i el segon no concebia l'arqueologia sense l'art romà.

Va guanyar Bosch i Gimpera i el nou museu es va constituir amb la part de les col·leccions de la Ciutadella, els objectes de les excavacions liderades pel mateix Bosch i Gimpera i els fons del Museu Provincial de la Capella de Santa Àgata que, al seu torn, era hereu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres i l'Acadèmia dels Desconfiats. Però aquesta és una altra història. ≡

ROBERT RAMOS

►► L'entorn del Portal de la Pau, on ahir va començar el dispositiu, lliure de 'top manta'.

CONFLICTE DE CONVIVÈNCIA

El pla anti 'top manta' arriba al Portal de la Pau

► **Guàrdia Urbana i Policia Portuària inicien un dispositiu estable contra la venda il·legal**

PATRICIA CASTÁN
BARCELONA

La tardana promesa de l'Ajuntament de Barcelona, que fa uns dies va avançar EL PERIÓDICO, de posar límit a la venda de *top manta* que s'ha anat estenent al llarg del mandat pel litoral marítim es va començar a materialitzar ahir. Un dispositiu conjunt de la Guàrdia Urbana i la Policia Portuària es va desplegar al costat del Portal de la Pau per prevenir que s'hi estableixin les mantes. És la mateixa estratègia que es va implantar a l'intercanviador ferroviari del subsol de la plaça de Catalunya amb bons resultats el febrer passat.

Cap a les deu del matí, agents dels dos cossos van prendre posicions, sabent que és molt menys conflictiu evitar que s'instal·li el *top manta* que mirar de desallotjar-lo. La iniciativa forma part d'un pla integral que pretén combatre'l també des del seu subministrament i distribució, i amb la reinser-

► **Al passeig de Joan de Borbó només preveuen mantenir actuacions «periòdiques»**

ció laboral dels venedors.

Mentre s'alliberaven les voreres del Portal de la Pau i part del passeig de Colom, al migdia desenes de venedors continuaven oferint el seu gènere al passeig de Joan de Borbó i l'entorn de la plaça de Pau Vila, on es va produir l'atropellament per part d'un motorista d'un manier que es traslladava al comprovar la presència policial a la zona. No obstant, en aquesta part del litoral no hi havia dispositiu especial.

CONTROL // La reivindicació dels comerciants de la capital catalana en els dos últims anys que l'ajuntament actués s'ha fet esperar «masa», segons la Plataforma d'Afectats pel Top Manta, que aglutina associacions de tota la ciutat. Tant pels problemes de convivència a l'espai públic, com per la seva competència no reglada i per alimentar l'economia submergida de la ciutat, les queixes són constants. Per aquest motiu, exigeixen que no es limiti al període preelectoral.

L'ajuntament va destacar ahir en un comunicat que qualsevol actuació necessita «coordinar» tots els operadors implicats i que en els dos últims mesos hi ha treballat amb la Delegació del Govern i el Port de Barcelona, que han assumit «les seves pròpies competències». Es pot recordar que al consistori se l'havia acusat des dels sectors econòmics d'haver defugit el problema.

El desplegament que s'acaba d'estrenar es concentrarà al Portal de la Pau i el passeig de Colom, ja que «prioritza les zones de més pas de persones i amb comerç més pròxim». Així, tot i que l'ajuntament va assenyalar inicialment que aniria cobrint tot el front litoral, ara apunta que «a la resta del Front Marítim es continuarà actuant periòdicament». És a dir, en al·lusió al passeig de Joan de Borbó, on hi ha més concentració.

El dispositiu, «copiat» del de la plaça Catalunya, en què es va treballar amb Mossos d'Esquadra i personal de seguretat de Renfe i TMB (que s'han vist apoderats des d'aleshores i mantenen la zona oberta), serà «estable i es desenvoluparà en els pròxims dies» sempre en l'entorn del Portal de la Pau. El repte ara és consolidar-lo, a poc més d'un mes dels comicis per l'alcaldia. ≡

El museu de Montjuïc explica com va néixer i com es va salvar de la Guerra Civil

L'Arqueològic s'autoexcava

IGNACIO OROVIO
Barcelona

Encara no sé què faré ni on seré l'any que ve. No cal que digui que no tinc cap ganes de ser afusellat pels meus estimats compatriotes de l'imperi espanyol". Són paraules del gran arqueòleg català Pere Bosch i Gimpera adreçades al director de la revista *Mouseion* en una carta datada el 23 de maig del 1939, aviat farà 80 anys. I, efectivament, l'any següent Bosch i Gimpera no havia tornat a l'Espanya franquista. Es va quedar per sempre a Mèxic, on va reprendre la seva brillant carrera.

De migracions com aquesta en parla l'exposició *Arqueologia a l'exili*, que entre avui i el 6 d'octubre estarà oberta al Museu d'Arqueologia de Catalunya.

És veritat que el títol aprofita les resonàncies que la idea d'exili té en les circumstàncies polítiques actuals, però té una mica de trampa, perquè narra les vicissituds que els objectes arqueològics van patir durant la primera postguerra i també fa una pinzellada sobre el destí dels que van crear i van governar l'arqueologia catalana des del començament del segle XX, com el mateix Bosch i Gimpera, però se centra en bona mesura en com es va crear el museu que l'acull. Al mateix lloc que ocupa avui, per cert, el vell pavelló construït per a l'Exposició Internacional del 1929 que a priori havia de ser efímer.

A part de la procel·losa gestació del museu, amb pugnes i llicenciacions per les peces entre les diferents administracions i equips arqueològics, la mostra explica, amb objectes arqueològics, documents i fotografies (i moltes reproduccions de pàgines d'aquest diari) com la Generalitat es va veure obligada, tot just sis dies després de l'alçament dels feixistes, a promulgar un decret de confiscació de col·leccions artístiques "per posar fre al saqueig cultural de Catalunya".

La mostra –organitzada pel MAC i el Memorial Democràtic i comissariada per Àngels Casanovas– ofereix un mapa marcat per les destruccions de monuments religiosos.

El 31 de juliol del 1936 el govern català creava la Comissaria General de Museus Arqueològics de Catalunya, amb Bosch i Gimpera al capdavant. Amb aquestes mesures es van intentar frenar el pillatge i la destrucció.

Una de les millors virtuts d'aquell museu arqueològic que s'acabava de crear va ser que va integrar un servei de restauració, que aquells primers mesos de guerra va tenir feina a cabassos.

L'exposició també explica la història dels *monuments men* anònims que, en pobles i ciutats, i de vegades jugant-s'hi el coll, van aturar la "fúria destructiva de les masses", explica la mostra. Alguns dels que s'hi van dedicar

El 1938 es va excavar un túnel al museu per aconseguir terra per als sacs que havien de protegir les obres

van ser intel·lectuals com Frederic Marès, Josep Granyer, Apelles Fenosa, Josep Aragay, Joan Rebull, Ignasi Mallol, Antoni Garcia Lamolla, Enric Crous o Josep Gudiol. Gudiol va ser el responsable de salvar les pintures de la sala capitular del monestir de Santa Maria de Sixena que tantes disputes han costat els últims anys entre Aragó i Catalunya.

Durant la guerra, i a mesura que els franquistes avançaven, les col·leccions del MAC es van anar protegint. Algunes, amb cuirasses de sacs de sorra.

La sorra va sortir... del museu. Es va cavar un túnel per obtenir-ne i per crear un refugi segur per al personal que hi treballava. Un dels plans de l'actual director del museu, Josep Boya, és recuperar

ANGELA SILVA

MUSEU D'ARQUEOLOGIA DE CATALUNYA

El trasllat. Amb l'avanç de les tropes franquistes, els béns arqueològics catalans (i els de museus com el Prado) van ser embalats i portats cada vegada més al nord

i fer visitable aquest passadís.

A partir del març del 1938, quan l'aviació feixista italiana va intensificar els seus atacs, es va decidir embalar tots els objectes i portar-los en camions a Agulla-

na, a l'Alt Empordà tocant a la frontera. La biblioteca i l'arxiu van ser empaquetats i col·locats a la planta baixa.

L'exposició també descriu com el jaciment d'Empúries –que Bosch havia començat a excavar sistemàticament el 1908– va ser "militaritzat" i convertit en trinxeres.

Cap al gener del 1939, amb els rebels asfixiant els republicans, tot el patrimoni cultural espanyol era a Catalunya. La Junta Central del Tresor Artístic de la república havia habilitat diversos dipòsits a Peralada, la Vajol i Figueres, amb els tresors del Prado.

Des d'allà, la caravana de tresors va anar fins a Ginebra, on va quedar sota protecció de la Societat de Nacions. "El moment culminant va ser entre el 4 i el 9 de febrer del 1939, sota ordres del comandant Alexandre Blasi, que travessa la frontera francesa amb setanta camions amb la majoria del tresor artístic espanyol i català. Una part es va haver de fer a peu, perquè el camió no podia passar per aquells camins de muntanya", explicava ahir Boya a un grup de periodistes.

Poc després, amb la guerra guanyada, el govern franquista es va presentar a Ginebra per reclamar-ho tot.

També es va personar al MAC, on va nomenar un nou director, Martín Almagro. "Quan hi va arribar, va establir un vergonyós sistema de delacions entre funcionaris", va remarcar ahir la comissària de la mostra, Àngels Casanovas.

Bosch i Gimpera sí que es va poder salvar: amb l'exili.

PANORAMA

Homenatge a John Williams a Sitges

MÚSICA El 27 de juliol la Film Symphony Orchestra, dirigida per Constantino Martínez-Orts, retrà homenatge a John Williams en un concert a l'auditori principal del Festival Jardins Terramar de Sitges. Interpretarà més de 30 bandes sonores de pel·lícules com *Star Wars*, *Superman*, *Harry Potter*, *La llista de Schindler* i *Jurassic Park*, entre les quals n'hi ha 5 d'oscaritzades i 22 de nominades. / Redacció

Raquel Gualtero

Comença el festival Sismògraf a Olot

DANSA El Festival Sismògraf comença avui a Olot amb una quarantena d'espectacles, la majoria gratuïts, i posant el focus en els creadors i ballarins nascuts als noranta. Set dels deu espectacles de pagament ja han exhaurit les entrades. Encara en queden per *Ballar és cosa de llibre* de Pere Faura, Claudia Solwat i Javier Vaquero; *Apilats i Torus* de Humanhood. Raquel Gualtero presentarà l'espectacle inaugural, *Nuà*. / Redacció

Decret llei per als creadors jubilats

FISCALITAT El Govern espanyol portarà al Consell de Ministres de demà el decret llei que fa compatible la jubilació dels creadors amb el cobrament dels seus drets d'autor. El secretari federal de Cultura del PSOE, Ibán García del Blanco, va confirmar ahir que es tracta d'una mesura, llargament reivindicada, de suport a la inclusió dels artistes en el Sistema d'Inactivitat de la Seguretat Social. / Redacció

Arrenca el festival de creació OFFF

CREACIÓ El festival de creativitat OFFF arrenca avui al Museu del Disseny de Barcelona i durant tres dies aplegarà més d'un centenar d'artistes de tot el món vinculats amb els àmbits del disseny, la música, l'art, l'espectacle i la cultura digital. L'il·lustrador Conrad Roset, l'artista visual Edel Rodríguez, el pare del disseny gràfic David Carson o Marina Miller són alguns dels participants. / Efe

Audiovisuals Departament

TN Migdia. TV3. 24.04.2019

El Museu d'Arqueologia de Catalunya, salvaguarda de patrimoni durant la Guerra civil. El Museu d'Arqueologia de Catalunya fa memòria de la seva època durant la Guerra Civil. Ho fa amb l'exposició "Arqueologia a l'exili" en què explica un episodi poc conegut, quan es va convertir en refugi i protector de patrimoni d'interès històric i científic d'arreu de Catalunya, sobretot d'origen eclesiàstic. Declaracions d'Àngels Casanovas, comissària de l'exposició; de Blanca Serra, filla del conservador del Museu d'Arqueologia durant la Guerra Civil;

<https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/el-museu-darqueologia-de-catalunya-salvaguarda-de-patrimoni-durant-la-guerra-civil/el-museu-darqueologia-de-catalunya-salvaguarda-de-patrimoni-durant-la-guerra-civil/video/5847434/>

Digitals Departament

"Arqueologia a l'exili": el Museu d'Arqueologia reivindica el seu passat

La Llança, 25/04/2019, Digital, Local

El museo Arqueològic explica cómo nació y cómo se salvó de la Guerra Civil

lavanguardia.es, 25/04/2019, Digital, Actualidad / Última Hora

LA VANGUARDIA.es

"Arqueología en el exilio": el Museo de Arqueología reivindica su pasado

El Nacional.cat ES, 24/04/2019, Digital, Actualidad / Última Hora - Nacional

